

УДК 351.851:378

Олександр Конотопенко

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
кандидат філософських наук, доцент
e-mail: consa@ukr.net

Сергій Лапшин

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
кандидат історичних наук, доцент
e-mail: lapsinsergij@gmail.com

ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКЕ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ)

У статті на основі аналізу нормативно-правової бази, практичного досвіду проаналізовано особливості впровадження та функціонування державно-громадської моделі управління освітою в Україні.

Проаналізовано дослідження проблем державно-громадської моделі у сфері освіти в Україні вітчизняними та закордонними науковцями. Проте, питання управління освітою на державно-громадських засадах є недослідженими та потребують уваги: відсутні комплексні та глибокі дослідження особливостей державно-громадської моделі управління освітою. Актуальність дослідження ґрунтується на тому, що трансформаційні процеси, які відбуваються в суспільно-політичній, економічній, духовній, освітній сферах України, передбачають розширення повноважень та впливу інститутів громадянського суспільства.

Подано історичне підґрунтя провадження державно-громадської моделі публічного управління системи освіти. Сформульовано поняття «державно-громадська модель», охарактеризовано моделі державно-громадського управління у сфері освіти. Проаналізовано особливості реалізації державно-громадського управління у Комунальному закладі «Загальноосвітня школа I-III ступенів № 19 Вінницької міської ради». Охарактеризовано компетенцію та особливості функціонування інститутів громадянської структури управління школи: 1) загальні збори; 2) піклувальна рада; 3) рада школи; 4) учнівське самоврядування.

Визначено пріоритетні напрямки реформування публічного управління в системі освіти України.

Ключові слова: публічне управління, освіта, громадськість, модель, школа.

Olexander Konotopenko, Sergij Lapshin

PUBLIC MANAGEMENT OF THE EDUCATION IN UKRAINE (ON THE EXAMPLE OF A GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTION)

In the article on the basis of the analysis of normative-legal base, practical experience the peculiarities of introduction and functioning of the state-public model of education management in Ukraine are analyzed.

The research of problems of the state-public model in the field of education in Ukraine by domestic and foreign scientists is analyzed. However, issues of education management on a public basis are unexplored and need attention: there is no comprehensive and in-depth study of the features of the state-public model of education management. The relevance of the study is based on the fact that the transformation processes taking place in the socio-political, economic, spiritual, educational spheres of Ukraine involve the expansion of the powers and influence of civil society institutions.

The historical basis of the state-public model of public administration of the education system is given. The concept of «state-public model» is formulated, the models of state-public management in the field of education are characterized. The peculiarities of the implementation of state and public administration in the Municipal Institution «General School of I-III degrees № 19 Vinnytsia City Council» are analyzed. The competence and features of functioning of institutes of civil structure of

management of school are characterized: 1) general meeting; 2) the board of trustees; 3) school board; 4) student government.

The priority directions of public administration reform in the education system of Ukraine are determined.

Key words: public administration, education, public, model, school.

Постановка проблеми. Трансформаційні процеси, які відбуваються в суспільно-політичній, економічній, духовній, освітній сферах України, передбачають розширення повноважень та впливу інститутів громадянського суспільства. Одним із способів залучення суспільства до контролю за діяльністю влади у освітній сфері є державно-громадське управління. Даний тип управління не є новим, але нині він є пріоритетним напрямом наукових пошуків і практики, став декларованою законодавчо-правовою нормою (Закон України «Про освіту», прийнятий 5 вересня 2017 р. регламентує особливості впровадження та функціонування державно-громадського управління в освітній сфері), що детермінує прискорений розвиток демократичного режиму і децентралізації політики у освітньому середовищі.

Національна доктрина розвитку освіти України передбачає, що сучасна система управління освітою повинна розвиватися як державно-громадська, і має враховувати регіональні особливості, тенденції до автономії навчальних закладів, конкурентоспроможність їх освітніх послуг.

Аналіз джерел та останніх досліджень. У більшості з праць з визначення аспектів державно-громадського управління висвітлено різні аспекти управління в системі освіти. Методологічне значення для розуміння й усвідомлення проблем державного управління освітою в нових соціально-економічних умовах мають положення, викладені в працях В. Андрущенка, Л. Гаєвської, С. Гончаренка, Д. Дзвінчука, І. Зязюна, В. Кременя, С. Крисюка, В. Лугового, І. Лопушинського, Т. Лукіної, В. Лутая, В. Майбороди, С. Майбороди, Р. Науменко, В. Огаренка, Л. Паращенко, В. Пікельної та ін.

Аналіз наукових досліджень свідчить про наявність значної кількості праць вітчизняних і зарубіжних науковців, які досліджували державну політику у сфері освіти. Проте, питання управління освітою на державно-громадських засадах є не дослідженими та потребують уваги науковців: відсутні комплексні та глибокі дослідження особливостей державно-громадської моделі управління освітою.

Мета статті полягає у дослідженні теоретичних і методологічних засад державно-громадського управління закладами освіти та з'ясуванні основних аспектів щодо реформування управління освітою на державно-громадських засадах.

Виклад основного матеріалу. Історичним підґрунтям формування сучасних підходів до державно-громадського управління в сфері освіти України є звичаєве право часів Київської Русі, Магдебурзьке право, військово-адміністративне самоврядування часів Української козацької держави, II Універсал Центральної Ради та Конституція УНР від 29 квітня 1918 р. [3, с. 257]

Державно-громадське управління у 20-х рр. ХХ ст. було широко представлене діяльністю Ради школи, які мали досить значні повноваження. «До відання шкільної ради належало: а) видання інструкцій, наказів і постанов у справах, що стосуються всіх установ шкільного закладу; б) обрання президіуму шкільного закладу та завідуючого навчальною частиною відділу з-поміж кандидатів, котрих виставляють відділи, та подання їх через повітові народні освіти на затвердження Губнаросвіти; в) розгляд і затвердження річного звіту про наукову, шкільну та практичну діяльність шкільного закладу...; е) розгляд загального кошторису видатків і прибутків по шкільному закладу, який подається на затвердження органів управління шкільного закладу...; ж) прохання про зміну й доповнення положення про шкільний заклад і керування ним; й) оповіщення про конкурси на заміщення вчительських вакансій згідно зі спеціальними приписами про обрання вчителів...; о) навіть відділам із приводу ведення предметів і навчальної роботи учнів, коли вони незадоволені вчителями...».

Також поширеними були піклувальні ради, які користувались авторитетом. Про це свідчить той факт, що «почесні попечителі та наставники закладів освіти мали статус державних службовців» [2, с. 51-54].

Сучасна історія самоврядування в Україні починається в 1990 р. із закону «Про місцеві Ради народних депутатів УРСР та місцеве самоврядування» і продовжує свій розвиток в рамках реалізації політики децентралізації [1, с. 8].

На нашу думку, поняття державно-громадське управління в освіті доцільно розділяти як явище демократичних відносин, узгоджених взаємодій між державою та громадянським суспільством. Важливу роль у розумінні сутності феномену державно-громадського управління освітою відіграють такі його принципи: незалежності й паритетності органів державного і громадського управління освітою; комплексного використання економічних та інших ресурсів держави й суспільства.

Співпраця між органами публічного управління та інститутами громадянського суспільства може мати такі моделі: 1) структурно-громадський супровід; 2) інформаційно-громадський супровід; 3) субординаційно-проміжне партнерство.

Сутність державно-громадського управління у сфері освіти – громадська складова передбачає з одного боку – дієвий контроль, з іншого боку – ініціативність та високий рівень вимог до освітньої діяльності. На нашу думку, участь громади в управлінні освітою дозволяє поглибити співробітництво навчальних закладів і громадських організацій, підвищити роль місцевого самоврядування в управлінні освітою.

Впровадження державно-громадського управління у сфері освіти дає змогу надати освіті гуманістично-інноваційного характеру, що забезпечить зміцнення демократичних трансформацій в управлінні освітою та сприятиме розвитку освіти в цілому.

Проаналізуємо особливості реалізації державно-громадського управління на прикладі КЗ «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 19 Вінницької міської ради» (Далі – ЗОШ №19 ВМР). Громадська складова управління ЗОШ № 19 ВМР має таку структуру: 1) загальні збори; 2) піклувальна рада; 3) рада школи; 4) учнівське самоврядування.

Докладніше проаналізуємо особливості організації, повноваження кожної структури. Відповідно до пункту 7.8 Статуту школи органом громадського самоврядування закладу є загальні збори колективу, які скликаються не менш як один раз на рік. Склад загальних зборів: 1) педагогічний колектив закладу у повному складі; 2) батьківські комітети всіх класів закладу; 3) старшокласники, які обрані до складу ради [4].

Загальні збори заслуховують звіт директора про здійсненні керівництва закладом, розглядають питання навчально-виховної, методичної, економічної і фінансово-господарської діяльності закладу. Крім того, за рішенням загальних зборів можуть створюватися та діяти рада закладу, а також піклувальна рада, учнівський комітет, батьківський комітет, методичні об'єднання, комісії, асоціації та ін. До складу ради шляхом обрання включаються представники педагогічного колективу, учнів школи, батьків і громадськості.

Основними завданнями піклувальної ради є: 1) сприяння створенню та раціональному використанню фонду загальнообов'язкового навчання; 2) стимулювання творчої праці педагогічних працівників та учнів (вихованців); 3) сприяння соціально-правовому захисту учасників навчально-виховного процесу.

Метою діяльності ради ЗОШ № 19 ВМР є: 1) сприяння демократизації та гуманізації навчально-виховного процесу; 2) розширення колегіальних форм управління навчальним закладом. Основними завданнями ради є: 1) сприяння духовно-моральному та фізичному розвитку учнів (вихованців) і набуття ними соціального досвіду; 2) ініціювання дій; 3) стимулювання морального та матеріального заохочення. Рада закладу діє на засадах: 1) законності, гласності, відкритості; 2) колегіальності ухвалення рішень; 3) добровільності та рівноправності членства.

Докладніше проаналізуємо компетенцію Ради закладу. Вона виконує такі функції: 1) організовує виконання рішень загальних зборів (конференції); 2) адміністрацією здійснює контроль за виконанням Статуту навчального закладу; 3) затверджує режим роботи

навчального закладу; 4) погоджує робочий навчальний план на кожен навчальний рік; 5) виступає ініціатором проведення добродійних акцій (ярмарків, конкурсів тощо); 6) розглядає питання родинного виховання; 7) сприяє педагогічній освіті батьків [4].

Важливою складовою громадського управління ЗОШ № 19 ВМР є учнівська рада, яка є органом учнівського самоврядування у навчальному закладі [5; С.50]. Учнівське врядування ЗОШ №19 ВМР регламентує свою діяльність на підставі нормативно-правових актів: Конституції України, Законів України «Про освіту», «Про громадські організації», Статуту школи, Всесвітньої декларації про права дитини.

Емпіричні дослідження свідчать, що учасники освітнього процесу (адміністрація школи, вчителі, учні, представники громадськості) визначають високу важливість та ефективність державно-громадського управління освітою, яке дозволяє нівелювати проблемні питання організації освітнього середовища в Україні та наблизити її до реальних вимог інформаційного суспільства. У ЗОШ № 19 ВМР не лише активно впроваджена державно-громадська форма управління, а й визначено пріоритет розвитку освітнього закладу на засадах громадсько активної школи. Проте, успішність даної діяльності вимагає проведення комплексу реформ у сфері державного управління та місцевого самоврядування, результат яких має філософськи й ідеологічно відповідати задекларованим особистісно-орієнтованому та компетентнісному підходу до навчання.

Таким чином, вивчення вітчизняного та закордонного досвіду державно-громадського управління, свідчить про те, що створення адекватної, прогнозованої моделі державного управління освітою, здатної ефективно забезпечити та динамічно реалізовувати ідею демократизації врядування в Україні (у тому числі в освіті), неможливе без залучення у цей процес громадськості, точніше без втілення в життя нової моделі - системи державно-громадського управління освітою.

Взаємодія органів влади з громадськістю має здійснюватися на засадах відкритості та прозорості. Завдяки цьому процесу між владою та громадськістю стає можливим здійснення контролю громадськості за діяльністю влади. Саме органи публічного управління повинні шукати консенсус у відносинах та застосовувати для цього різноманітні механізми та форми, що виступає показником повноцінного залучення громадськості, здійснювати цілеспрямовані дії для того щоб населення брало участь у спільному з нею вирішенні проблемних питань та в процесах прийняття освітянських управлінських рішень.

Висновки. Під державно-громадським управлінням освітою розуміємо прийняття колегіальних управлінських рішень з метою забезпечення оптимального й ефективного результату його діяльності шляхом поєднання на паритетній основі діяльності державних та громадських організаційних структур, створених та активно функціонуючих у закладі освіти. Державно-громадське управління є не новим, але нині пріоритетним напрямом наукових пошуків і практики державної влади в демократичному суспільстві. У контексті зазначеного та на основі експериментальних даних зроблено висновок про те, що законодавче закріплення державно-громадського управління з обґрунтуванням варіативних моделей і запропонованих шляхів реалізації вченими і практиками не гарантує його сприйняття та запровадження на всіх ієрархічних рівнях системи управління освітою в країні.

Зауважимо, що державно-громадське управління освітою в Україні забезпечується демократичними принципами управління, розвитком самоврядних організацій та характеризується узгодженістю дій між державою, громадянським суспільством, органами управління. Основні напрямки реформування системи управління у сфері освіти: державно-громадське управління надає можливість ефективно впливати на процеси в системі освіти; державно-громадське управління стимулює активну громадянську підготовку юнацтва і дозволяє кожному школяреві реально познайомитися з владними структурами, а також проявити себе у сфері культурної та суспільно-громадської діяльності; необхідно подолати ситуацію нівелювання ролі учасників освітнього процесу, коли вважається, що від школи нічого не залежить, як і від самих школярів, учителів і громади; потребує впровадження

фінансова автономія та спрощення введення фінансово-економічної діяльності, ведення прозорості фінансової звітності й планування кошторису закладу освіти; необхідно змінити світогляд громадськості щодо розгляду школи як витратної статті та «неприбуткового проекту вирощування» громадян на користь розпорядника коштів, яка сама спроможна заробляти гроші, а не лише «марно витратити»; сучасна школа повинна бути громадсько-активною за бажанням колективу і громади мікрорайону або ініціативних батьків; державне фінансування закладів освіти недостатнє – на нього не можна повноцінно здійснювати ефективну роботу закладу, тому вважаємо потрібним залучати громаду на паритетних умовах.

Таким чином, запровадження державно-громадського управління у системі освіти відповідає загальним тенденціям розвитку трансформаційних процесів України, які орієнтуються на активне використання потенціалу громадськості. Імплементация даної моделі дозволяє якісне зростання рівня освіти, яка відповідає вимогам інформаційного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Гасвська Л.О. Розвиток державно-громадського управління загальною середньою освітою в Україні (др. пол. XIX – по. XX ст.): авт. дис. д-ра наук з держ. упр. К., 2010. 36 с.
2. Інструкція повітовим відділам народної освіти та шкільним закладам *Пролетарська освіта*, К., 1920. С.51-54.
3. Кравченко В.В. Державне управління шкільною освітою як об'єкт теоретичного аналізу *Вісн.НАДУ*. 2005. № 1. С.256–262.
4. Статут КЗ «Загальноосвітня школа I-III ступенів № 19 ВМР». URL: <http://www.vmr.gov.ua/Executives/Lists/DepartmentOfEducation/ShowContent.aspx?ID=2>.
5. Учнівське самоврядування: досвід, тенденції, пропозиції. Тернопіль: Вид. «Астон», 2001. 96 с.

УДК 340.11; 340.12

Олександр Яременко

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
кандидат наук з державного управління, доцент
e-mail: oleksandr.yaremenko@vspu.edu.ua

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН У ВІРТУАЛЬНОМУ ПРОСТОРИ

В статті досліджено теоретичні проблеми правового регулювання інформаційних відносин у віртуальному просторі. Проаналізовано процеси віртуалізації соціуму, викликаного активним розвитком інформаційно – комп'ютерних технологій, внаслідок чого виникає новий синтетичний життєвий простір соціуму, який перебуваючи в стані високої динаміки, постійно розширює свої кордони – віртуальний простір. Запропоновано авторське визначення віртуального простору як штучно створеного творчою працею людини чи робототехніки фізично неідентифікованого нематеріального транскордонного інфраструктурного середовища, в якому, за допомогою аудіовізуальних технічних засобів з електронно – цифровою природою, наявні дистанційні можливості інформаційної діяльності, соціальних комунікацій, взаємодії із навколишнім світом, управління соціальними системами та фізичними об'єктами.

В якості методологічної основи для ідентифікації віртуального простору запропоновано аналіз її складових, серед яких виділено забезпечувальні, організаційно-функціональні, комунікаційні та інформаційні аспекти.

Зроблено висновок про те, що правове регулювання суспільних відносин в кібернетичному просторі пов'язано із певними складнощами, однак, є актуальним, оскільки, в сучасних переважна більшість інформаційних відносин функціонує саме в ньому. Суб'єктам нормотворчості слід здійснювати системну роботу щодо прийняття правових актів, які